

TARTU MAARJA KOOL / ÕPPEKAVA ÜLDOSA

Tartu Maarja Kool on ravipedagoogiline kool. Tartu Maarja Koolis järgitakse Toimetuleku riikliku õppekava üldpõhimõtteid (võrdne võimalus õppimiseks, korrigeeriv õpetamine, lähtumine iseseisva toimetuleku põhimõttest ja demokraatiast ning õppekava avatusest (vaimupuudepedagoogiline lähenemine [Walburg, Neare]). Neid järgides laiendatakse ja süvendatakse arenevale inimesele lähenemist ravipedagoogikaga.

Tartu Maarja Kooli õppekava filosoofia

Kool on inimeste kohtumise koht, mille sisemine tuum on inimese areng.

Selle arengu ilusaim õis on oma vabast tahtest tegutsev inimene, kes leiab oma ainulaadsed seosed maailmaga ja oma tegevuse sihi.

Niisiis on kooli kõrgeim printsiip eetilise individualism, milles inimene leiab oma väärtuse ühiskonnas ja viib ta kaasinimestega koostööle.

Kuna iga väljamõeldud määrus, mõttesüsteem või plaan on piiratud, võrreldes inimeste ja maailma mitmekesisusega, ei saa ettekirjutus olla täiuslik vorm, et anda juhtnõore koolitegevuses. Küll aga saab õppekava anda kirjeldusi inimese arengust ja tema seostest maailmaga. Mida sügavamalt kirjeldus haarab, seda rohkem annab see võimalusi leida juhtnõore, mis kehtivad üldiselt. Ja mida rikkam ja mitmekesisem see on, seda rohkem aitab see arendada leidlikust konkreetsetes olukorras.

Kooli õpetajad vajavad oma töö aluseks juhendeid, mis lähtuvad ravipedagoogikast ja leiavad rahuldava kooskõla eesti haridussüsteemis.

Ravipedagoogika rakendab oma töös nii pedagoogikat, meditsiini kui teraapiat.

Pedagoogilises osas rakendatakse waldorf-pedagoogikat, selle järgi toimub õpetus ühealaste lastega klassi vormis, eeldades üldise arengu eakohalisust. Klassis õpetamisel on väga oluline sotsiaalne element, mis liidab klassikollektiivi ühtseks tervikuks ja soodustab laste arengut.

Õppeplaani aluseks on laste üldine arengukäik. See areng on kantud lapse sisemistest arenguseaduspärasustest. Viimastele vastav õppekasvatustegevus püüab lapse terve arengu äratada. Laps integreerub oma arengus erinevate eluvaldkondadega. Need valdkonnad ilmuvad õppeplaanis kui õppeained, mis on lapsele vastavas eas vajalikud, nii nagu laps vajab oma kasvamise jaoks õigel ajal õiget toitu.

Õppeaine õppimine pole iseenesest eesmärk, vaid see peab rahuldama lapse arengulisi vajadusi.

Õpetaja loob eeldused, et oskused ja teadmised ilmuksid lapse enda arengust. Selleks peab õpetaja püüdluseks olema aidata lapsel ainet mitmekülgset (jutustuste, luuletuste, laulude, maalimise, joonistamise, mängu, liikumis- ja rütmiharjutuste, jne. läbi) hinges läbi töötada, nii et laps saaks luua ainega elulise suhte. Õppeplaani pole seega määrus, vaid juhtnõor, mis peab õpetamisel vastama klassis õppivate laste konkreetsetele arenguvajadustele ja neid rahuldama.

Püütakse leida ainekava ülesehitus, mis on sellest ainekavast lähtudes loogiline ja jälgib samal ajal lapse loomulikku arengut. Kui erivajadustega lapse areng ühes valdkonnas erineb tunduvalt üldkäigust, võib õpetuses jälgida ühelt poolt aine loogilist ülesehitust (näiteks õpetamine aeglustatud tempos) ja teiselt poolt jälgida lapse üldise arengu juurde kuuluvat temaatikat.

Ravipedagoogiline ainekava annab ülevaate lapse arengu juurde kuuluvast temaatikast ja näitab üldjoontes, missuguseid arengu aspekte peab õpetaja õppetöös eriti arvesse võtma. Õpetajal tuleb ise otsida ja tajuda konkreetseid seoseid oma klassis olevate laste ja aine vahel. Metoodiliselt on oluline, et õpetajad, kes saavad lapse arengut, on ise inimesed, kes viivad oma ülesandeid loovalt ellu. Selleks vajab õpetaja pidevat koostööd oma kolleegidega, pidevalt jätkuvat enesekoolitust ja täiendamist ning püüdlust jõuda lapse sügava mõistmiseni.

Õppetöö viljakuse alus on õpetajate head suhted laste ja lastevanematega ning koolis valitsev inimkeskne õhkkond.

Õppe- ja ainekava on väljendus edasiarenevast pedagoogikast, mida selle arengus kohandatakse ja täiendatakse.

Oma pedagoogika ja selle elluviimise eest vastutab õpetajate kolleegium, mis käib vähemalt korra nädalas järjepidevalt koos.

Põhimõtteliselt kuuluvad kolleegiumisse inimesed, kes oma töös on võtnud endale kandva vastutuse koolis rakenduva ravipedagoogika elluviimise eest. Samas kuuluvad kolleegiumisse ka need inimesed, kes lastega töötades alles tutvuvad ravipedagoogikaga.

Kolleegiumi kujunemine kooli kandvaks organismiks eeldab, et iga üksikindiviid saab loova töö tulemusena jagada teistega oma kogemusi ja leida sellele positiivse ja täiendava vastukaja. Pind, mis sellest viljakalt ja ühiselt läbi elatud koostööst tekib, on vaimne alus, mis võimaldab üksikindiviidil oma mandaadis (otsustusõiguses) iseseisvalt tegutseda ja olla kooskõlas teistega.

Kolleegium otsib ja määrab ise töö vajadusest lähtuvalt oma töövormi.

1. Ravipedagoogika kujunemisest

Ravipedagoogikale pandi alus 1924. aastal, kui Rudolf Steiner viis läbi 12. loengust koosneva ravipedagoogika kursuse. Aastate jooksul on ravipedagoogika levinud üle kogu maailma. Ravipedagoogika igapäevasesse praktikasse juurutamine on andnud puuetega inimeste hooldamisele, ravile ja teraapiale uued mastaabid. Praegu viiakse ellu ravipedagoogilisi ideid 42. maal ligemale 450. vastavas asutuses. On väljatöötatud Euroopa Liidu poolt tunnustatud rahvusvahelise "Leonardo-da-Vinci-Programmi" raames ravipedagoogilist ja sotsiaalteraapilist koolitust hõlmavad põhiprintsiibid. Ravipedagoogilise õppeplaani ülesehitamisel lähtutakse inimtunnetusest, mis kirjeldab ja uurib inimese orgaanilis-füüsilise ja hingelise-vaimse seoseid ning näitab kuidas need seosed väljenduvad inimese arengufaasides, millised on erinevate arengufaaside võimalused ja kriisid ning milline on nendest eripäradest tulenev andragoogika, pedagoogika, ravipedagoogika, sotsiaalpedagoogika, sotsiaalteraapia ja geriaatria.

Ravipedagoogilise koolina on Maarja Koolil tihe side teiste Euroopas asuvate samalaadsete asutustega, mille koordineerivaks organiks on Goetheanum Dornahis, Šveitsis. Maarja Kooli partnerkooliks on Helsingis asuv ravipedagoogiline Marjatta - Koulu.

Eelnevast lähtudes viiakse Tartu Maarja Koolis läbi täiendõpet ravipedagoogika vallas, kus kursuste ja seminaride läbiviijateks on tunnustatud ravipedagoogika õppejõud Soomest, Saksamaalt, Suurbritanniast, jne. Samuti käivad õpetajad samalaadsetel seminaridel välisriikides.

2. Ravipedagoogika eesmärgid

Lähtudes normaliseerumispriintsipist:

- kasvatada lastes harmoonilist ja tervet hingeelu
 - valmistada lapsi ette võimalikult iseseisvaks eluks
 - kaasata noor inimene iniväärsesse ellu
 - luua võimalused ja arendada suutlikust teha iseseisvaid valikuid
 - arendada ja leida laste võimetele rakendus

3. Ravipedagoogilise kooli õpilased

Õpilased on mõõduka, raske ja sügava vaimupuude (intellektipuue) ning liitpuudega lapsed (näit. kaasnev liikumispuue, raskendatud tajumine, kontsentratsiooniraskused jne.). Õppekava ülesehitus võimaldab üheerialistel lastel sõltumata puudest üheaegselt tegeleda sama õppeteemaga. Praktilised ülesanded on õpilastel erinevad, vastavalt nende võimetele. Seda soodustavad väikese õpilaste arvuga klassid ja abiõpetaja kaasamine klassitöösse. Tulemusliku töö saavutamiseks tuleb lapse diagnoosi ja arenevat inimisiksust vaadelda eraldi: "Puude taga tuleb näha inimest."

4. Ravipedagoogilise õppekava põhimõtted

Ravipedagoogika eesmärgiks on mõjuda lapse arengut tasakaalustavana ja ravivana, mida toetavad erinevad teraapiad ja meditsiin. Ravipedagoogika elluviimisel lähtutakse järgnevatest põhimõtetest:

* Terviklikkuse printsiip – lähtutakse terviklikust inimpildist ja inimarengust. Intellektuaalse(vaimse) arengu kõrval on samalaadselt olulised ka emotsionaalne(hingeline) ja füüsiline(kehaline) areng, mis on omavahel mõjuvalt seotud. Seetõttu on intellektuaalne-, kunstiline- ja käsitöö alane õppetegevus omavahel integreeritud.

* Eakohasuse printsiip – eeldatakse, et lapse terve (vaimne, hingeline ja kehaline) areng on kantud teatud seaduspärasustest. S.t. igal lapsel on teatud vanuses teatud arengulised vajadused, mis väljenduvad õppeplaanis käsitletavates teemades.

Vastavaid teemasid käsitledes äratatakse ka puudega lapse hinges (psüühikas) huvi eakohaste teemade vastu. Seeläbi võib puudega laps areneda terve ja eakohase hingeeluga vaatamata oma intellektipuudele.

* Tasakaalustav printsiip – püütakse mõjuda tasakaalustavalt kogu hingeelule (mõtlemisele, tundele ja tahtele). Rütmistatakse õppekasvatustegevus, mille abil tugevdatakse elujõudu. Kokkuvõtvalt võib seda nimetada hingehoolduseks.

* Arengut soodustava keskkonna loomise printsiip – õpetajate kollegiaalse juhtimise alusel püütakse luua koolis üldine usalduslik "sotsiaalne õhustik", mis sõltub kolmest olulisest lapse arengut soodustavast tegurist:

- Eeskuju – lapse arengut mõjutavad teda ümbritsevad täiskasvanud inimesed
 - Hingeline soojus – last armastavad õpetajad
 - Vaimne järjepidevus – üks klassiõpetaja on võimaluse korral 1.-9. klassini

* Individualise arengu printsiip - indiviid ei ole vaid pärilikusse(looduse) ja oma ümbruse (ühiskonna) mõju produkt. Üksiku inimemese väärtuse määrab tema isikupärane vaimulaad ja kordumatu personaalsus. Õppekava ja individuaalne õppeplan toetavad last tema individuaalsuses, kordumatu personaalsuse (isikupärase vaimulaadi) arengus.

5. Pädevused kooliastmeti

Üldjuhul liiguvad lapsed vastavalt vanusele ühest klassist teise. Õpetajate, terapeutide, kooliarsti ja lastevanemate tihedast ja pidevast koostööst ning aruteludest lapse arengu ja olemise üle kasvab välja individuaalne töö ja tähelepanu lapse suhtes. Selle koostamiseks käib igal nädalal koos teraapiakollegium, kus võetakse vaatluse alla üks laps.

6. Hindamine

Õpetaja peab sidet lapsevanemaga ja annab tagasisidet koolis toimuvast ning annab soovitusi koduste tööde osas.

Kevadel annab klassiõpetaja õpilasele üle põhjaliku kirjaliku klassitunnistuse vastavalt õpilase iseärasusele, kus on üksikasjalikult kirjeldatud, mida on koolis tehtud ja millised on õpilase saavutused.

1.-3.klassi tunnistus ei ole mõeldud õpilasele endale. Aasta lõpus esitatud ülevaade õpilase õppeedukusest ja hinnang tema üldarengule on mõeldud lapsevanemale. Enda jaoks antakse lapsele isiklik salm või jutustus, mis pildiliselt vahendab lapse tervikarengut toetavat sisu.

4.-9. klassini saab õpilane kooliaasta lõpus kirjaliku tunnistuse, milles tema koolitööd ja selle tulemusi erinevates õppeainetes kirjeldatakse sõnaliselt.

4.-8.klassini on tunnistusel kasvatav ja innustav rõhuasetus. Õpilase koolitööd ja selle tulemusi erinevates õppeainetes hinnatakse tema enda võimetega suhtestatuna.

9. klassi tunnistuse ülesanne on anda realistlik ülevaade tema teadmistest ja oskustest. Tunnistus võib sisaldada ka tööviise ja õpingute rõhuasetusi puudutavaid tähelepanekuid ja soovitusi. Tunnistus on oma iseloomult konstateeriv.

Käitumist ja hoolsust ei hinnata eraldi. Neid puudutavaid tähelepanekuid liidetakse ühe osana õppeaineid puudutavatesse hinnangutesse.

7. Individuaalse õppekava koostamine

Lapse arengu kirjeldus kajastub individuaalses õppekavas, mille koostamisel võetakse arvesse:

- lapse vanus
- lapse diagnoos
- füüsiline keha ja vitaalsus
- motoorsed võimed
- meeled ja tajud
- tundeelu, emotsioonid
- intellektuaalsed võimed
- kommunikatsioon
- sotsiaalsed ja igapäevased oskused
- individuaalne iseärasus.

Eelneva põhjal seatakse ja planeeritakse eesmärgid lühiajaliseks ja pikaajaliseks perioodiks.

8. Üldise õppekava seos lapse individuaalse õppekavaga

Üheeaalistele lastele klassis antakse ühe teema raames praktilised ülesanded vastavalt individuaalsetele võimetele.

Näiteks: Samal ajal üks õpilane õpib kirjutama tahvli vihkusse, teine õpilane õpib pingis paigal istuma ja pliiatsit hoidma, kolmas õpilane joonistab samal teemal vihkusse koos abiõpetajaga.

9. Õppeplaan ülesehitus

Terve lapse areng on ka vaimupuudega lapse arengu aluseks. Seetõttu lähtutakse ravipedagoogilise õppekava koostamisel waldorfpedagoogilise õppekava ülesehitusest, milles kasvatus ja õpetuse lähtepunktiks peetakse terve inimese arengu seaduspärasusi (vt. ka: p.4. Ravipedagoogilise õppekava põhimõtted).

Õpetuse sisu ja maht aine ning klassi kaupa ja meetodilised alused saavad mõistetavaks mainitud arengukäsitluse kontekstis.

Lühidalt seisneb see järgnevas:

Inimese psüühikas (hinges) toimivad kolm osapoolt:

- mõtlemine
- tundeelu
- tahe

Nende osapoolte intensiivne kujunemine toimub lapse ja nooruki arengu erinevatel perioodidel.

Tahe (väljendub tegutsemises) on arengukeskmes koolieelses eas.

Kooliküpsusest murdeeni on valdav individuaalse tundeelu väljakujunemine.

Iseseisev mõtlemisvõime kujuneb välja murdeeast täiseani.

Põhikooliiga on valdavalt tundeelu kujunemise aeg, mille lõpuks hakkab endale kohta võitma iseseisva mõistelise (abstraktse)mõtlemise areng.

Nendele arenguperioodidele iseloomuliku teadvusseisundi ning mõtlemislaadi erinevust on üsna keeruline fikseerida, tegutsemine või muu võimekuse eripära aga silmnähtav.

Üleminek ühest perioodist teise ei toimu järsult. Kolme esimese õppeaasta vältel toimub tahteelu arengus veel palju märkimisväärset. Näiteks on lapsepärane tervikust lähtuv jäljendamisvõime selgesti näha ja õpetuse teenistuses. Seetõttu kujundatakse õpetus ja kasvatus 1. – 3. kooliaastal tegevusrohkeks. Samal ajal õpetusest elava kujutluse loomine hooldab ja vormib isesisvumist alustavat tundeelu.

9.1. Tegevuslik, kunstiline ja intellektuaalne aspekt kasvatuses ja õpetuses

9.1.1. Tegevuslik aspekt kasvatuses

Eesmärgid:

- tugevdada õpilase tahtejõudu ja eneseusaldust
- arendada kujutlusvõimet
- kujundada valmidust intellektuaalseks tegevuseks
- rendada tegelikkusega kooskõlas olevat loogilist mõtlemist
- kujundada põhiharjumusi

Tahtejõu tugevdamine

Tegutsemine aktiveerib ja arendab inimest ning hoiab tahtre erksana. Tänapäevane tehnokraatlik elustiil ei soodusta praktilist tegutsemist. Kool peab siin tunnetama oma rolli passiivsuse vältimise ja isikliku algatusvõime toetajana. Tahtejõu rakendamine tegevuses tugevdab inimese minakogemust, ehitab üles identiteedi ja kujundab tervet eneseusaldust. Tegevuslik aspekt domineerib eriti 1. – 3. klassis.

Praktilistel ning kunstiainetel on suur osakaal läbi terve põhikooliea. Need aktiveerivad ja elavdavad õpilasi, seeläbi mõjustavad ka soodsalt intellektuaalset arengut. Õpetajal tuleb jälgida lapse tervislikku seisundit, üldist elujõulisust ja tegutsemisvalmidust ning suunata lapse praktilist tegutsemist.

Kujutlusvõime arendamine

Kujutlusvõime, millel põhineb hilisem iseseisev mõtlemine, hakkab arenema käe liikumistunnetuse toimet. Sel põhjusel on kujutlusvõime arengut võimalik toetada tegevusliku õpetuse ja kasvatuses läbi.

1.-3. klassi õpetust läbib lapse eakohastest vajadustest lähtuvalt tegutsemine ning rütmiline liikumine. Kui laps õpib oma liikumist ajas ning ruumis valitsema, on see eelduseks sellele, et ka kujutlus ajas ja ruumis saaks tekkima hakata.

Intellektuaalsed valmidused

Lapse võime teadvustatud intellektuaalseks tööks on väike. Märkimisväärne on seevastu tema võime õppida alatedlikult ümbrust jäljendades ja selles toimides. Tegutsemisel põhinev õpetus 1.-3. klassini talletub teadvuse sügavamatele tasanditele, kust hilisematel kooliaastatel on võimalik see tõsta teadvusesse. Selline õpetus kujundab abstraksele mõtlemisele vajaliku aluspõhja ja arvestab erinevaid teadvus- ja tegutsemistasandeid. Sel viisil teostub üldine taotlus õpetada nii, et omandamine ei jääks pinnapealseks. Alklasside õpilane saab õppimisest rahulduse, kui ta midagi oskab, mitte kui ta vaid teeb. Nii jääb õpihuvi püsima.

Harjumuste kujundamine

Tegutsemine mõjustab alateadvust ja loob läbi kordamise harjumusi ja hoiakuid. Ennekõike ehitab praktiline aspekt õpetuses üles harjumust selliseks töösse suhtumiseks, mis juurdub loomulikus mängurõõmus.

Tegevuslik aspekt õpetuses ja kasvatuses väljendub koolis:

- Käsitööainete õpetamises, liikumistundide ja praktiliste tööde sisaldumises läbi kõikide kooliastmete.
- Erinevate vanuseastmete projektides ja laagrites.

Käsitöö ja liikumistunnid

Koolis on iseseisvad ained:

- 1.-9.kl. käsitöö
- 6.-9.kl. tööõpetus
- 1.-9.kl. liikumistunnid iseseisva õppeainena

Keskastmest alates liituvad kodunduse, aianduse, esmaabi ja voolimise epohhid.

Teoreetiliste ainetega liituvad praktilised tööd keemias, füüsikas, kunstiajaloo jne. Praktiline aspekt avaldub ka õpilaste vihikutöös kõikides klassides. Õpilased kujundavad oma vihikud ise, tekste saadakse ära kirja tehes, dikteerimise järgi kirjutades või (vanemates klassides) mälu baasil kirjutades. Õpilaste vihikute tekstid sisaldavad õpetuse põhisisu. Nende koostamine kujutab endast erilist aktiveerivat, õpitu isikupärast läbimõtlemist. Õpikuid kasutatakse keeletundides lugemis ja jutustamismaterjalina.

Praktiline aspekt domineerib ka kõigis kunstiainetes õpetuses: maalimises, joonistamises, voolimises

muusikas, eurütmias. Kõigis neis on üheks keskseks rõhuasetuseks käeosavuse harjutamine, eurütmias kõikide liigutuste harjutamine. Kunstiainete õpetus põhineb eeskätt õpilaste isikupäraste kunstiliste võimete ja oskuste praktilistes koolitamises.

Vormijoonistuses õpitakse iseenda liikumist ja liigutusi suunatult juhtima. Liikumistajule tuginedes saab sellest lõpuks selgekujuline vorm tööviikusse. Selline protsess arendab. Käteosavust arendavaid kirjutusvahendeid õpetatakse kasutama raskusastet tõstes: vahakriidid, värvipliatsid, sullepea. Kirjutusvahendi valikul on oluline silmas pidada selle tihedat kontakti paberiga. Pastapliiatsit välditakse. Rütmiline kooris retsiteerimine, rütmisalmide ja kõneharjutuste ühendamine liikumise, rütmilise plaksutamise ja tekstidega ergutavad õpilase tahteelu. Liigutuslik- rütmilised kõneharjutused toetavad õpilase keelelise võimekuse kujunemist ja loovad seeläbi õpivalmiduse. Rütmiliste salmide abil õpitu talletub sügavale lapse olemusse.

Vanemates klassides on võimalik läbi viia ka võõrkeeleõpetust, mis põhineb keele plastilisel kujundamisel. Selle all mõistetakse vahetu tegutsemise ja loomuliku jäljendamise võime rakendamist keeleõppe teenistuses. Õpetus sisaldab rohkesti kõneharjutusi ja mängu, mille aluseks on tüüpilised eakohased käitumisolukorrad. Keeleõpetuses sisalduvad näitemängud esitatakse kooris.

Eesmärgiks on arendada välja keeletaju ja vaistlik keelemoodustus, õige hääldus ja kõnevalmidus. Nende komponentide omandamine kujundab selles eas veel lapse olemust, laiendades sellele omast mänguruumi emakeele poolt välja vormitud võimalustest mitmekülgsemaks.

Kodanikuõpetuses harjutatakse käitumisõpetust ja liikluskasvatust võimaluse piires praktiliselt.

Arvutamises tegutsemine on arvumõiste ja põhitehete õpetamise teenistuses. (Rütmiline sammumine, plaksutamine, grupis liikumine või esemete liigutamine). Arvumõiste väljakujundamine eeldab teadmiste suhtestamist enda olemuse ja liikumisega, näiteks terviku mõiste tuleb suhtestada iseenda kui tervikuga või paarilisuse mõiste sümmeetriliste organitega (kõrvad, silmad jne.). Samal põhjusel kasutatakse küllalt kaua sõrmi arvutamise abivahendina.

Projektid ja laagrid. Õpetajal peab olema alati võimalus vajadusest lähtuvalt õpetus praktiliseks kujundada. Näiteks 4.kl. saab kaardistamist õppida aareteotsimismängu abil; 5.kl. Hiinat õppides valmistada Hiina lamp jne. Selliseid praktilisi töid on igas vanuseastmes ja aines väga erinevaid. Nad peavad tulenema pedagoogilisest vajadusest ning konkretiseeruvad õpetaja võimekusest ja initsiatiivist lähtuvalt. Samuti tuleb arvestada ajaliste ja ruumiliste võimalustega.

Koduloos tuleb käsitleda ainevaldkondi, mis on lapsele mõistetavad, et kujundada uus suhte ümbrusega. Lapsed peavad saama isikliku kogemuse sellest, kuidas on asjad, toidud ja ehitised meie ümber valmistatud. Tutvutakse vanade käsitööliste, tööstuslike ning põllumajanduslike elukutsetega. Nii arendatakse lapse võimet mõjutada kaasa oma ümbruse kujundamisele. 6. klassis hakkab õpilaste intellektuaalsus võimsalt arenema. Õpetuses tutvustatakse eluta looduse ilminguid. Et vähehaaval arenev intellektuaalne mõtlemine ei kaotaks kokkupuutepunkti tõelisusega, on tehnilise kultuuri tutvustamise kõrval vajalik kohe praktiline tegutsemine. Seda võimalust pakub aianduse ja metsandusega tutvumine. Samuti võib 7.-8.kl. loodusteaduste, keemia ja käsitöö õpetamisse lülitada toiduainete keemia, toiduvalmistamise ja kodunduse praktikumid. Majanduslike ja praktiliste võimaluste piires võib projekte teostada laagri vormis. Näiteks 9.kl.b ökoloogia laager, kus uuritakse bioloogiat ökoloogilisest seisukohast lähtuvalt. Lisaks õpivad lapsed lihtsates, praktilist mõtlemist nõudvates tingimustes toime tulema. Murdeas toimivad isiksuse muutusi iseendas ja klassikaaslates õpitakse sellistes sujuvat koostööd nõudvates olukordades märkama tavaliselt selgemini. Nii teenib laager klassi sotsiaalseks tervikuks kujundamise rolli.

9.1.2. Kunstiline aspekt kasvatuses

Kunstilise kasvatuses valdkonda kuulub lisaks nn. kunstiainetele ka pildiõpetus, mis on keskne õpetamismeetod kooliküpsuse ja murdeea vahelisel ajal 1.-8. klassini. See on teadmiste õpetamise teenistuses ja toetab lapse tundeelu arengut. Intellektuaalsetes – mõistelistes valdkondades vahendab pildiõpetus õpetatavat ainet sõnalise pildi kujul, vormis, mis käivitab õpilase oma fantaasia. Kui lapses toimib fantaasia, liitub sellega alati tunde kogemus. Nii puudutab pildiõpetus eriliselt tundeelu ja kinnitab õpitava inimese teadvuse sügavatele kihtidele.

Praktikas tähendab pildiõpetus elavaid õpitavat iseloomustavaid jutustusi ja võrdluspiltide kaudu õpetamist. Õpetaja töö on siin kunstniku töö sarnane: tal tuleb otsida õpetussisu olemust tabavaid sõnalisi pilte. Õpilaste töö on siin kunstniku töö sarnane: tal tuleb otsida õpetussisu olemust tabavaid sõnalisi pilte. Õpilaste jaoks peaks õpetus olema kunstiline elamus. Et toetada teadlikult lapse tundeelu väljakujunemist, peab õpetaja teadma tundeelu arengu seaduspärasusi. Tundeelu on tahte ja mõtlemise vahel vahendaja rollis. Oluline on teadvustada ka antipaatiat ja sümpaatiat alalävist vastastikust toimet. (vt. R.Steiner "Inimeseõpetus")

Eesmärgid:

- toetada tundeelu arengut
 - arendada intellektuaalseid valmidusi
 - arendada analüüsivõimet ja kvaliteeditunnetust
 - istinguid ja vaatlemisuskust tundlikumaks muuta
 - arendada sotsiaalseid ja moraalseid tundeid

Tundeelu areng

Arenenud tundeelu on üks inimeseks olemise aluseid. Väärtushinnangute lähtekohana on ta ka tuleviku ühiskondlike tingimuste kujundaja. Koolikasvatus peab eriliselt hoolitsema lapse tundeelu arengu eest, kuna selle arengu peamine aeg langeb põhikooliikka ja ka tänapäeva elustiil on selles osas puudulik. Tuleb arvestada ajaviitebisnessi poolt pakutud ühekülgsete tundeelu mõjutustega. Selles vanuses on tundeelu veel sõltuv vahetutest aistingutest. Kooliküpsus vähendab seda sõltuvust. Tundeelu hakkab muutuma iseseisvamaks ja ematsipeerima kehalistest elutoimingutest. Tundeelu sissepoole minek jätkub aste – astmelt kuni murdeeni, mil see saavutab murdeele omase täieliku subjektiivsuse. Nii toimub indiviidi tundeelu areng peamiselt põhikoolieas.

Kui tundeelu vabaneb vahetust aistingute mõjust, tugevneb lapse võime elada sisse sõnalistesse piltidesse. Laps vajab esialgu sõnalisi pilte, mitte veel mõttelisi määratlusi pakutavatest ainetest. Mõisteline käsitlus jääb lapse jaoks väliseks ja mõistete normaalne omandamine hakkab takistama hilisemat iseseisva mõtlemise arengut.

Seetõttu muudetakse õpetuse intellektuaalne pool pildiõpetuseks, mis puudutab ja elavdab tundeelu. Ka kunstiharjutused – värvide, vormide ja helide maailma sisseelamine koolitavad ja arendavad tundeelu. Seetõttu on kunstiõpetuse osakaal kõikides klassides suhteliselt suur, seda nii iseseisva kunstilise õpetusena kui ka teistes ainetes.

Kui tundeelu on välja arendamata, ilmneb see õpilase võimetuses kekenduda pildilise jutustuse kuulamisele ja tema kunstilise eneseväljendamisuskuse vaesustumises. Õpetaja peab märkama selliseid omadusi õpilases ja tooma õpetusse rohkem pildilisust ning kunstiharjutusi vastavalt vajadusele.

Intellektuaalne valmidus

Pildiõpetuse eesmärk on kunstipärane, kvaliteedist lähtuv õppimine. Õppimist ei tohi vaadelda teadmiste mahulise omandamisena, vaid õpitu laadilise mõistmisena. Eraldiseisev teadmine kaotab oma vahetu elulise tähenduse. Laadilise mõistmise võime areneb koos lapse vanusega – pildiõpetuse loomus ja sisu toetavad seda arengut. Laadiliselt mõistetu juurdub intellektuaalsest tasandist sügavamal asetuvasse tundeellu ja on seetõttu püsivam. Nii õpitu moodustab kindla põhja väljakujunevale mõistelisele mõtlemisele. Laadiliselt õpitu moodustab vaheastme vaistliku teadmise ja mõistelise teadmise vahele.

Õppimislaadi iseärasused muutuvad kõigil õpilastel taibukusest sõltumatult suhteliselt seaduspäraselt. Vastates ealisele arengule kohtab kunstiline õpetus õpilase muutuvat teadlikkust. Tagasisidemeks on õpilase innukus ja õppimissoov.

Analüüsivõime ja kvaliteeditunnetus

Pildiõpetuse põhieesmärk on vahendada õpetatavat lastele sellises vormis, mis vastab õpetatava sisule. Sel juhul vahendab pildiõpetus õpitavat ka tundeelule. Õpilased elavdavad õppesisu oma tunnetega. Sel viisil koolitavad kunstiharjutused tundeelu üle subjektiivsete tundepeiride objektide laadilise kogemiseni. Võime objektiivselt laadilise kogemiseni. Võime objektiivselt tunda on analüüsivõime aluseks. Samas avardab ja süvendab see elukvaliteetide kogemisevõimet. Kunstilise kasvatus eesmärk ei ole subjektiivsete tunnete väljaelamine, vaid nende koolitamine objektiivse täiuslikkuseni.

Aistingute treenimine

Kunstilise kasvatus eesmärk on muuta õpilane tundlikumaks värvide, vormide, helide, liikumise jne. kvaliteedi kogemiseks. Tänapäeva impulsside ja stiimulite üliküllusega kaasnevad tuimaks tehtud aistingud ja kujutlusvõime. Mida tundlikumalt suudetakse kogeda välisaistinguid, seda nüansirikkam on siseelu.

Sotsiaalsed ja moraalsed tunded

Objektiivsus tundeelus on sotsiaalse käitumise alus. Võime teise inimese seisukorda sisse elada ja hinnata seda temast endast lähtuvalt, subjektiivsetest huvidest sõltumatuna, on alus üldiselt aktsepteeritud moraalsele käitumisele. See on eelduseks tänapäevasele rahvuste vahelisele sallivusele ja rahukasvatusele.

Moraalitud e arendamiseks tuleb õpetajal hoolitseda rohkem pildilise jutuainestiku eest, mis äratav

kogemuse õigest ja valest. Neis nn. moraalijutustustes tuleb õpilise sotsiaalses ja moraalses käitumises esinevad probleemid muuta algpildilisteks jutustusteks sel kombel, et õpilased ei teadvusta neid oma käitumist kirjeldavatena. Algpildiliste subjektiivsest vaatenurgast eraldatud elamustena äratavad ja tugendavad sellised lood sotsiaalseid ja moraalseid tundeid ja korrigeerivad väärtustunud tundeelu.

Eesmärkide teostamine

- Kunstiainetete õpetamine ja kunstiopetuse kasutamine teistes õppeainetes kõikides vanuseastmetes.
- Pildiõpetus kui meetod 1.-8.kl.

Kunstiained

- eri ainetena: muusika, kujutav kunst, eurütmia 1.-9kl., kunstiajalugu
- põhiainetesse integreerituna: muusika, kujutav kunst (maalimine, joonistamine, vormijoonistus, voolimine) ja sõnaliste kunstide õpetus on integreeritud põhiaineõpetusse. Neid võib vajadusel kasutada ka ülejäänud ainete õpetuse toetamiseks.
- Käsitööainetesse integreerituna: käsitöös 1.-9.kl., tööõpetuses 6.-9.kl., voolimisepohhis 9.kl.

Kujutav kunst ja sõnakunst liituvad kindla osana põhiaineõpetusse – seda töövihiku kujundamise ja tekstidega töö vahendusel. Kuna õpetus vahendatakse peaaesjalikult õpetaja kunstiliselt vormitud jutustuse kaudu, on kogu õppeprotsess sõnakunsti väljenduseks. Kunstilist keeletaju arendavad ka rohked erinevatesse ainetesse paigutatavad kõneharjutused.

Pildiõpetus kui meetod 1.- 8.kl

Pildiõpetus (õpetusest elava kujutluse loomine) on põhiline intellektuaalsete teadmiste vahendamise meetod 1.-8. klassini. See toetab ka käsitööainete õpetust, eriti algklassides. Pildiõpetus loomus muutub laste teadvuse arengule vastavalt 1.-2.kl. muudetakse õpetatav aineestik muinasjutuliseks õpetuspildiks. Tähed ja sõnaliigid õpetatakse muinasjutukujudest lähtuvalt. Matemaatikas võidakse numbrite ja teheteeni jõuda muinasjutuliste olendite ja nende tegutsemisviiside kirjeldamise kaudu. Kunstijarjutused juhatatakse sisse muinasjutupiltidega. Samuti võib piltidega toetada käsitööõpetust.

3.kl. alates muutub loomus vähehaaval võrdpildiliseks. Nende sisuks ei ole enam põhiliselt muinasjutuolendid ja nende juhtumised, vaid ümbritsev aineestik on vaba kujutlusvõime teenistuses.

4.-5.kl. kui loodusteaduse, maateaduse ja ajaloo õpetamine algavad, peab õpetus olema põhiliselt pildiline ja kirjeldav. Et toetada aineestiku omandamist, kasutatakse rohket võrdpildilist materjali.

Õpetus on 8.kl. lõpuni elavalt pildiline ja toetub eelkõige võrdlusele. 6.kl. alates keskendutakse eluta looduse ilmingutele. Nendel ilmingutel endal on algpildiline loomus, mida püütakse eriliste demonstratsioonidega vaadelda. Õpilasi aktiveeritakse neid ilminguid kirjeldama, iseloomustama ja kujundama.

Õpetuspiltide iseloomu muutmise kajastab klasside nn. jutustamisainestiku teisendamises. Jutustamisainestikku käsitletakse peaaesjalikult igapäevase hommikutunni lõpus. Selle vastu võidakse eksida, kui hommikutunni eepohh ise on oma laadilt pildiline jutustus (ajalugu).

Jutustamisainena kasutatakse:

- 1.kl. Rahvamuinasjutte
- 2.kl. Legende, muistendeid
- 3.kl. Vana Testamendi lugusid
- 4.kl. Põhjamaade mütoloogiat (näit. Kalevipoeg)
- 5.kl. Kreeka mütoloogiat
- 6.kl. Rooma mütoloogiat ja erinevate rahvaste elu
- 7.kl. Elulood, erinevate rahvaste elu, maadeavastused
- 8.kl. Elulood, teised kultuurid

Kõikides klassides lisanduvad eetikale orienteerivad lood ja 1. ja 2.kl. jutustused loodusest.

Kunstilised projektid

5.kl. ja 8.klassis valmistatakse ette ja esitatakse näidend. Näidendi ettevalmistamine on suur, pikk protsess, mille korraldamiseks võidakse klassi töörütmi ajutiselt muuta. Näidendi ettevalmistamine ühendab erinevaid kunstialasid, arendab kunstilist väljendust mitmekülgsest. Rollisooritused teenivad üksikõpilase arengut ja

rollide jagamist tuleb väga hoolikalt kaaluda. Näitemängude ettevalmistamine areneb eriti sotsiaalset ühisvastutust. Selle huvides võib näitemänge vajaduse korral ette valmistada ka koolivälisel ajal. Oluline on ettevalmistusega liituv mitmekülgne arendusprotsess. Etendus tuleb lavale õpilaste erivõimekuste ja koostöö tulemusena.

Õpetaja võib õpetusse kõikides vanuseastmetes lülitada kunstilise projekti, kui seda on vaja õpetuse elavdamiseks või klassi sotsiaalse käitumise korrigeerimiseks. Kunstiprojektid on soositud ja neid võib teha erinevate ainete õpetuse koostööna. Koolis korraldatavatel pidudel saavad õpilased näidata oma kunstiharjutuste tulemusi, või esinevad seal interpreedid väljastpoolt kooli. Õpilastele võib kõikides vanuseastmetes korraldada teatri- ja kontserdikülastusi.

9.1.3. Intellektuaalne aspekt kasvatuses

Eesmärgid:

- arendada õpilaste aktiivset üldist huvi ja vastutustunnet
- arendada intellektuaalset kujutlusvõimet
- arendada kausaalset mõtlemisvõimet ja iseseisvat mõistmist
- arendada tervikutunnetust
- toetada igale vanusele omast teadlikkuse arengut

Üldharidus

Eesmärgiks on anda õpilasele kooliaastate vältel teoreetiline üldharidus sellisel määral ja vormis vormis, mille õpilased suudavad isiklikult omaks võtta.

Abstraktne kujutlusvõime käivitus joulisemalt peale murdeiga. Seetõttu korratakse mõned 1.-8. klassini sisseelades omandatud teemad 9.kl. teoreetilisest aspektist üle ja antakse neile intellektuaalne vorm. Lisaks õpetatakse selles klassis ka varem käsitlemata aineid, mille omandamine eeldab abstraktset kujutlus- ja kausaalset mõtlemisvõimet.

Huvi ja vastutus

Õppimine peab silmas pidama tänapäeva kiiresti arenevat ja muutuvat ühiskonda, mis eeldab selle liikmetelt jätkuvat uute teadmiste omandamise võimet ning võimet kanda isiklikku vastutust, kuna ülevalt poolt tulevad juhtnöörid vähenevad ja vanade kommete ja normide tähendused kaovad.

Inimesele loomuomase huvi ja teadmishimu säilitamiseks on vaja teoreetilisi teadmisi pakkuda viisil, mis vastab lapse arenguperioodide muutuvale teadlikkusele.

1.-8. klassini ei tohiks teoreetilisi teadmisi vahendada mõistelises intellektuaalses vormis. Oma teadvuse iseärasuse tõttu ei ole laps võimeline mõistetena pakutud teadmisi isiklikuks teadmiseks muutma. Teadmised tuleks vahendada peaaesjalikult kunstilist ja tegevuslikku printsiipi kasutades. Murdeas ärkab loomulik üldine huvi intellektuaalsete teadmiste vastu, kui seda ei ole maha surutud või lüüritatud varasema väliseks jääva mõistelis-intellektuaalse materjali ülepaakumisega.

Seetõttu sisaldab 1.-8.kl. õppekava põhiliselt intellektuaalse üldhariduse üldiseid aluseid. Õpilase tunnustamise ja edukuse tunne ei tohiks üheski vanuseastmes põhineda intellektuaalse õppimise tulemusel. Õppida tuleks huvist või siis omakasust sõltumatust kohusetundest lähtuvalt. Seetõttu ei testita koolis üldjuhul laste üksikteadmisi. Testide asemel tuleb õpilasel sooritada ettekandelaadseid töid, millega võib liituda praktilisi või kunstilisi projekte (näit. näidendis osalemine). Kõik see aitab kaasa õpilase isiklikule suhtestumisele käsitletava ainega, samas äratav huvi ja innustab õpilast tegutsemisele. Ka töövihikute koostamise laad on tähelepanuväärne vahend intellektuaalse aine omandamisel. Selline meetod muudab hangitud teadmised aktiivseks kasutamispagaks.

Intellektuaalne kujutlusvõime

Intellektuaalse aine omandamist peab õpetaja edendama ja jälgima ülalmainitud tüüpiliste kokkuvõtivate tegevuste raames. Jätkuvalt tuleb innustada õpilast kordama ja täpsustama küsitatud aine omandamist, seda suuliselt või kirjalikult kordama enne uue materjali juurde minekut. Õppeaineid korrates tuleb silmas pidada, et tervikust lähtuv vaatepunkt jääks alles.

Õpetaja peab õpilase intellektuaalset edenemist jälgides tähelepanu all hoidma õpilase võimet luua õpitust kujutluspile. Kui õpilase ettekujutustes ilmneb nõrkust, üldist mitterõõhetamist või mälupiltide ebaselgust, peab õpetaja erilist hoolitsemist õpilase kujutlusvõime arendamise eest. Selleks on võimalik kasutada tegevusliku õpetuse vahendeid: teha spetsiaalseid liigutuslik – rütmilisi või kunstilisi – käsitöölisi harjutusi ja viia õpilane intellektuaalse õppeaine omandamiseni selliste harjutuste abil. Kui kujutlusoskused pole veel

sügaval, siis on õpetajal võimalik intellektuaalset õpetust edastada pildiõpetuse vahenditega.

Kausaalse mõtlemise võime

Spontaane põjuslik mõtlemine areneb oluliselt alles murdeeast alates. Sel ajal õpetavate teadmiste ülesanne on peamiselt suunatud mõtlemisvõime arendamisele. Seetõttu tuleb vanemate klasside intellektuaalne õpetus üles ehitada viisil, et see aktiveeriks õpilasi ise mõtlema ja et mõisted moodustuksid läbi isikliku taipamise. Õpetus peaks olema mõtlema intrigeerivate küsimuste ja arutelude süstitaja.

Ka kirjanduslikud kordamisülesanded tuleb üles ehitada selliselt, et need annavad õpetajale ülevaate intellektuaalse ainekogu omandamisest ja ka õpilaste oskustest omandatud ainet iseseisvalt mõtestades oma nägemuse moodustamiseks kasutada.

Õpetuse kujundamine tervikust lähtuvalt

Intellektuaalne ainekogu tuleb kõikides vanuseastmetes omandada tervikpildist lähtuvalt. 1.-8. klassini tehakse seda tavaliselt nii, et üksikteadmised iseloomustab käsitletavat tervikut. Vanemates klassides nii, et üksikust teadmistest jõutakse välja terviknägemuse juurde. Nii on intellektuaalne õpetus oma loomult nooremates klassides põhiliselt induktiivne.

Siiski õpetatakse nii keele kui eluta looduse seaduspärasusi ka nooremates klassides induktiivselt, õpilase omadest tähelepanekutest lähtuvalt.

Vastates õpilase analüüsivõimele on algklasside õpetus põhiliselt tervikust lähtuv. Kunstiline, käsitööline ja intellektuaalne ainekogu moodustavad liigendamata õpetusterviku. Seetõttu on erinevate õppeainete integratsioon eriti tugev esimestes klassides. Intellektuaalsest õpetust esindavad arvutamine, emakeel, võõrkeeled. Koduloo, kodanikuõpetuse, loodusteaduste, ajaloo, maateaduse ja religiooniõpetuse almeid sisalduvad jutustusena emakeele jutustamisainestikus.

4. klassist alates iseseisvuvad järk – järgult maateadus, ajalugu ning loodusaine omaette õppeaineks, mille kõrval emakeeleõpetus on samuti eraldi epohhiaine. Kunstiline ja tegevuslik printsiip säilitavad endise intellektuaalsesse õpetuse integreeritud rolli. Lisaks sellele õpetatakse neid ka ainetena.

Alates 9. klassist eristuvad ained selgesti kunsti, käsitöö ja intellektuaalseteks ja kujunevad iseseisvateks õppimistervikuteks. Siiski integreerub emakeeleõpetus spetsiaalsele aineõpetusele lisaks kõikide ainete õpetusse kõikides vanuseastmetes. Erinevate ainete õpetussisud toetavad igas klassis üksteist. Võimalust mööda peaks õpetaja viiteid andes ühe aine õpetamise liitma ülejäänud õpetusega, laiendades õpitavat eesmärgipäraselt üle õpetatava aine piirides.

Õpilast iseloomustava teadvuse ja teadlikkuse arengu toetamine

Põhikooliea vältel muutub väikelapse ebateadlikkus vähehaaval nooruki ärksaks teadlikkuseks. Teadlikkuse muutumine tuleneb oma isiksuse ja mina-tunde järk- järgulise kasvamisest ja oma ümbrusest eraldumise kogemusest. Areng toimub läbi vaatepunkti nihkumise ümbrusega samastumisest oma identiteedi teadvustamise suunas.

Vanusega seotud teadvuse iseärasuse muutumine on isiksuse võimekusest sõltumatu seaduspärane protsess. Sellest tuleneb lapse õppimisvalmiduse muutumine ja tundlikkus erineva õppesisu suhtes erinevates vanustes. Õppimismeetodid arvestavad eelpooltoodul viisil lapse loomuomase õppimisvalmidusega. Erinevate klasside õppesisu arvestab areneva teadlikkuse vastuvõtlikkusega.

Loomuliku vastuvõtlikkuse perioode arvestav õpetus on optimaalne ja lapsele kasulik. Andekamad lapsed suudavad õpetust omandada nõrgematest sügavamalt. Märkimisväärne on siiski, et nii andekas kui vähevõimekas õpilane suudab just eakohasele teadlikkusele huvipakkuvat teadmist omandada oma võimete piires paremini kui seda mittearvestava õpetuse piires.

1.-2. klassi intellektuaalse õpetuse eesmärgid keskenduvad baaseelduste (tehakse algust lugemis- ja kirjutamisoskuste, arvu mõiste ja põhitehetega) valitsemise arendamisele. Laps samastub veel oma ümbrusega ega proovi sellest eralduda seda kujutledes.

9.-10.a. lapse teadlikkus muutub ärksamaks. Ümbruse kogemine muutub teadlikumaks, oma isikupära kogemine jõulisemaks. Seetõttu tekivad alles 3.klassis valmidused ümbritseva kujutlemiseks – omandamiseks. Matemaatikas käsitletakse kümnendsüsteemi ja kirjalikku arvutamist. Emakeeles õpitakse põhilisi sõnaliike ja lause liigendamise aluseid – aluse, sihitise ja öeldise käsitlemine vastavad selle eel lapse teadvuse ehitusele. Eriti tuleb õpetuses hoolt kanda selle eest, et uuena ja alguses võõrana paistev ümbrus ei jäta lapsesse võõrandumise kogemust, mis võib muutuda takistuseks isiklike impulsside teostamisele. Silla ehitamiseks iseseisvuv lapse ja ümbruse vahele sisaldab koduloo õppekava spetsiaalselt, nn. vanade elukutsete epohhi, milles õpilased tutvuvad traditsiooniliste eluks vajaminevate esemete valmistamisega, võimalust mööda praktiliselt.

Alates 3.klassist oodatakse õpilastelt üksiketteasteid. Varem koosõpitud ja harjutatud esitatakse nüüd üksi.

3.kl. toimuva teadvuse teistendamise järel algavad õppeained, mis eeldavad ümbruse märkamist ja võimet end käesolevast ajahetkest ning sellest kohast siin kaugemale mõelda.

4.-5.klassis algavad uute õppeainetena loodusteadus, ajalugu, maateadus. Loodusteaduste õpetus areneb järk-järgult samastuvast teadvustamisest vaatleva teadvustamise suunas. 4.kl. algab loomaõpetus, milles loomi õpetatakse läbi tiheda võrdluse inimese ehitusega. 5.kl. algab taimeõpetus, milles taimi uuritakse nende suhtes oma kasvuümbrusega ja taimeklasside algelisemaid arenguvorme inimese arenguga suhtestatuna. 6.kl. alates hakatakse vaatlema elutut loodust.

12. eluaasta paiku toimub laste teadvuse arengus uus kvaliteedihüpe, mis seisneb enda isikupära tunnetamise kasvamises ja intellektuaalse teadliku vaatlemisuskuse täiustamises. Neid muutusi ilmestavad isiklike harrastuste aktiveerimine, ärkav diskussioonivõime ja võime üksiknähtuses üldisi seaduspärasusi spontaanselt märgata. 6.kl. alates tulevad uut ainetena järk-järgult füüsika, keemia, mineraloogia, astronoomia. Ka varem õpitavate ainete vaatenurk muutub. Rõhuasetus nihkub üldkehtivatele seaduspärasustele. Vormijoonistus teiseneb geomeetriaks, arvutamine algebraks, taimeõpetuses käsitletakse taimevõõndeid seoses päikese liikumisega, Rooma ajalugu juhatab sisse riigi õiguse aluste käsitlemine jne. Algavat arenguastet võib iseloomustada ka põhjusliku mõtlemise eelastmena. Põjusliku mõtlemise arendamine tuleb siduda ühelt poolt konkreetse piltliku, teiselt poolt kunstilise tajuga.

Abstraktne põjuslik mõtlemine areneb selles puberteedia teadvusmurrangu tulemusena. Selles arenguperioodis on tundeelu eraldumine ümbrusest äärmuslik ning seda iseloomustavad võimsad subjektiivsed tundepehked ning identiteedi otsingud. Õpetus peab toetuma kausaalsele mõtlemisele. Selle objektiivse mõtlemisvõime areng aitab lisaks üldiste õpetuseesmärkide teostumisele ka läbi tulla murdeea kriisist ja ületada kapseldumine isiklikesse antipaatiatesse ja sümpaatiatesse.

Õpilaste loomulik autoriteedi vajadus lõpeb murdeeas. Seda asendab vajadus iseseisva ja põhjendatud nägemuse järele. Seda vajadust aitavad täita vilunud ning asjatundlikud aineõpetajad. Ka kunsti- ja käsitööainete õpetamise rõhuasetus vanemates klassides muutub.

Praktilise tegutsemise ja intellektuaalse kujutluse ühteliitumise teenistuses on ka suvelaagrid. Nii kunstiteadus kui tehnoloogiaõpetus ja laagrid vastavad õpilase ärkavale teadlikkusele ühiskonnaelust ja aitavad mõista ning avardada kujutluspilte tänapäevasest elustiilist ja kultuurist.

10. Üldine õppeprotsess, selle diferentseerimine ja planeerimine

Koolitöö rütmistamine

Üksikute õppetundide, tunni ülesehituse ja kooliaasta töö planeerimisel tuleb võimalust mööda arvestada lapsele loomumase teadlikusastmega ja keskendumisvõime rütmilise vaheldumisega. Praktikas tähendab see õpilasi tervikuna mõjutavat õpetust ja õpetuse ökonoomikat.

Õpetust ette valmistades ja pakkudes peab õpetaja tähele panema laste temperamente ja õpetuse sobitamist nendega sel moel, et selles oleks eri tüüpi õpilastele suunatud olukordi ning seeläbi õpilastel võimalus asetuda õppeprotsessi isikupärasel viisil. Õpetaja peab samuti tähelepanu all hoidma õpilase iseloomu väljakujunemist ja proovima selle arengut suunata läbi tasakaalustavate tegevuste.

10.1. Õppetunni rütmistamine

Igasugune õppimisprotsess tuleb organiseerida nii, et see mõjub õpilase teadlike kujutluspiltide tasandist sügavamale ja võtab arvesse ka une ajal toimuva küpsemise. Seetõttu peab 1.-8. klassini käsitletu puuduma õpilase tundetasandit ja konsenteeruma tahtetegevuses. Alles une ajal toimuva alalävisel töötlemise järel viiakse õppeprotsess lõpule: eelmisel päeval tunde ja tegutsemise tasandil omandatud materjal tõstetakse mälu pildina teadvusesse.

Õppimisprotsess enne murdeiga

Õppeprotsessi loomulik tee kooliküpsuse ja murdeea vahel kulgeb tundetasandilt tahte ala kaudu lõpuks kujutluspildi või ettekujutuse loomiseni õppematerjalist. Pildiõpetuse vahenditega edasi antud uus aineistik puudutab kõigepealt tundetasandit ja töötatakse läbi tahteliste tegevuste abil, näiteks rütmiliselt liikudes või vihikutööd tehes. Lõpuks aktiveeritakse õpilased kordama ja iseseisvalt mälu pilte looma. Õppetunni alguses peab õpetaja hoolt kandma õpilase õpivalmiduse eest enne tõelise õpetamise juurde asumist. Seetõttu on soovitatav 1.-8.kl. igat õppetundi alustada liigutuslik rütmiliste, muusikaliste ja/või kõneharjutustega, mis soodustavad keskendumist ja aktiveerivad õpilasi tööks. Seda tunni osa on 1.-3.klassi vältel vaja eriliselt rõhutada. Õppetund tuleb lõpetada rahuliku, tundeelu harmoniseeriva osaga. Eriti oluline on see selliste ainete puhul, mis rakendavad õpilase tegevusse ja panevad liikuma. Tahteaktiivsust suurendav toiming vabastab alati jõudusid – tarmu ja innukust. Vabanenud jõududel on kalduvus hajuda

viljatuse ülierutusse. Kui õpetaja tunni lõpus hoolt kannab, et õpilaste aktiivne seisund vaibub ja harmoneerub, jäävad vabanenud jõud kasutada ja neid saab suunata sihipärasesse töösse.

Tunni ülesehitus

- Tunni alustamine nn. rütmiline osa (rütmilis-liigutuslikud muusika ja kõneharjutused) – aktiveerib, harmoneerib ja koondab õpilast.
- Kordamine. Eelnenud õppeprotsessi jätkamine, teadvustav osa – (õpilased aktiveeritakse moodustama eelmise korra ainekust isiklike mälupilte, õpitu kokkuvõtte viimistletakse õppeprotsessi tulemusena töövihikusse) aktiveerib kujutlusvõimet.
- Uue ainekust tutvustamine, kunstiline osa – (õpetaja jutustab elavalt iseloomustades pildiõpetusest lähtuvalt) aktiveerib tundeelu.
- Õpetatu süvendamine, praktiline osa – (käsitletu töötatakse tegevusliku kasvatuses põhimõtetest lähtuvalt läbi liikudes, mängides, joonistades, maalides jne.) rakendab tegevusse ja kujundab tahet.
- Tunni lõpetamine, rahunemine – (õpilased viiakse harmooniliselt rahunemiseni, näiteks sobiva kõne või muusikaharjutuste kaudu või mõnel muul harjumuspärasel viisil. Ka jutustamishetk, eriti peaainetunni lõpul on selleks kohane.) viib õppetunni ajal käivitunud protsessid rahu olukorda ja seeläbi tekitab uut õppimisvalmidust.

Ülaltoodud õppetunni ülesehitus arvestab inimese keskendumisvõime iseloomulikke rütmi ja puudutab järk-järgult õpilast tervikuna. Intellektuaalset pingutust, tähelepanelikkust ja täpsust eeldav osa on tunni alguses. Järgmine; tundeelu puudutav osa pakub lastele vabanemist, tundeelamuse ja elustumise perioodil. Praktiline ja seeläbi ergutav etapp on tunni lõpposas.

Õppetunni rütmistamine võtab arvesse ka loomuliku vajaduse vastuvõtva ja väljasuunatud tegevuse vaheldumiseks, "sisse- ja väljahingamiseks". Esimene, mälupiltide moodustamine etapp lähtub õpilase oma aktiivsusest, pildiõpetuse etapis on õpilane vastuvõtjaks, sellele järgnevas etapis omakorda (väljasuunatult) aktiivne. Tunni algus on iseloomult omaalgatus aktiveeriv, lõpp peaks selle viima puhkeseisundisse. Sel kombel üritatakse juhtida õpilase jõukasutuse kontsentratsiooni õppetunni vältel. Selline õppetund ei väsitä õpilast. Vahetund ei muutu kogunenud pingete väljajaelamise kohaks.

Ülaltoodu on skemaatiline tunni ülesehitus. Tunni tunnet, tahet ja mõtlemist puudutavad etapid ei ole tegelikkuses järsult eristatavad. Õpetaja peab teisendama selle skeemi vastavalt klassi teraapilisele vajadusele ja tunni sisule. Sageli on otstarbekas taandada tunni ülesehitus sellele, et kordamine, õpitu ümberjutustamine ja vihikusse kirjutamine kestavad kogu tunni. Nii on võimalik järgmisel tunnil kohe algusest uue ainekustuga alustada.

10.2 Päevakava

Kell:

8.00-9.00	Igapäevased toimingud
9.00-9.10	Hommikuring
9.10.-11.00.	Peaaineõpetus ja tugiõpetus
11.00.-12.00.	Liikumine ja individuaalsed tunnid
12.00.-12.45.	Lõunasöök
12.45.-14.00.	Osavus-, kunsti ja praktilised ained
14.00.-15-00.	Liikumine ja individuaalsed tunnid

10.3. Nädala tööriitm

Tunniplaani ülesehitades tuleb õppetunde järjestades arvestada ööpäevase rütmi seotust loomulike teadvusseisundite vahetumisega. Seetõttu tuleb ärkvel teadvust nõudvad ained, nagu põhiaained paigutada hommikul esimesteks tundideks. Nendele võivad järgneda liikumis- ja kunstiained ja käsitöö. Liikumis-, kunsti- ja käsitööained püütakse võimaluse korral paigutada erinevatele nädalapäevadele, et nende teraapiline mõju jaguneks võimalikult ühtlaselt.

Põhiaine ja epohhid vahelduvad peaaesjalikult täisnädalatel.

Õpilasele teraapiakolleegiumi poolt määratud teraapiatunnid peavad olema hajutatud ühtlaselt ja nende toimumisaja koolipäevast määrab konkreetse õpilase vajadusest lähtuvalt teraapiakolleegium. Samal päeval

üldjuhul ei peaks olema rohkem kui üks teraapiatund, küll aga võib teha tugiõpet.

10.4. Epohhiõpe

Õppeaasta jooksul toimub klassiõpetaja töö epohhides, mille pikkusteks on 3-4 nädalat. Ta süveneb koos lastega mitme nädala jooksul ühte õppeainesse, lapsed õpivad palju ja süvenevad ainesse, saavutades häid tulemusi – siis eemalduvad sellest aimest ja lasevad üksikasjadel unustusse vajuda. Õpetaja jaotab epohhid nii, et lapse erinevad jõud ja võimed areneksid harmooniliselt. Alguses on ainete valik veel väike, lapse kasvades see avardub. Klassiõpetaja saab vabalt klassi hetkeolukorradele reageerida ja sobiva epohhi valida. Kui lapsed vajavad “väliskekkonda”, õpetatakse loodusteadusi, kui lapsed tahavad “hingeeluga” tegeleda, siis keelt või arvutamist. Klassiõpetaja planeerib enne kooliaasta algust terve kooliaasta epohhid ja nende pikkused. Õpetaja arvestab klassi pedagoogilist olukorda ja teeb sellest lähtuvalt muutusi ja otsustab, millisele ainele rohkem ja millisele vähem aega planeerida, samal ajal ei tohi ükski aineõpe kannatada. Eelneva epohhi oluliseim materjal korratakse järgmises epohhis. Epohhide planeerimine on väga oluline, kuna klassiõpetajal ei ole õpikut ja ta komponeerib ise terveks aastaks klassile sobiva õppematerjali.

10.5. Kooliaasta rütm

Õpetuses võetakse arvesse aastaegade vaheldumine ja kasutatakse ära selle poolt pakutu nii sisemise kui välise töö võimalusteks. Epohhide järjekorda planeerides vahetatakse loodusteaduslikke, matemaatilisi ja humanitaaraineid ning püütakse panna need kokku kõlama aastaegade vaheldumisega.

Koolitööd liigendatakse tähistades erinevate aastaegade pidusid ühiselt ja/või klassikaupa.

Sügisel tähistatakse Mihklipäeva ja Mardipäeva, sealt liigutakse edasi jõuluaega, mille algust tähistatakse advendipeoga. Advendiaeg on seotud jõuluks valmistumise eriliste töödega ja see lõpeb ühise jõulupeoga. Talvel korraldatakse koolis vastlapidu ja karneval ning kevadel valmistatakse ülestõusmispühadeks. Ühiste pidude ettevalmistamine on jaotatud ära klasside vahel. Kooliaasta lõpetatakse ühise kevadpeoga.

11. Kutsesuunitlus ja kutseõpe

Kutsesuunitlus tähendab isiklikku või väikestes rühmades antavat juhendamist õpilastele, kes hakkavad põhikooli lõpetama.

Töö - ja ühiskonnaelu tutvustamine

Eri ainete õppekavadesse on sisse kirjutatud järk- järguline orienteerumine ühiskonna elus, selle toimimisel ja tänapäevases tööelus. Põhiline rõhuasetus langeb koduloole, maateadusele, käsitööle, põllundusele, metsandusele, aiandusele, tehnoloogiate ajaloole, ühiskonnaõpetusele. Seda võib ilmutada laagrite või praktikumidega, lisaks koolis pakutavale õpetusele. Tööelu tutvustamise rõhk langeb 6.-9.klassi.

Ühiskonnas ja tööelus orienteeruda võimaldav õpetus põhineb sellel, et ehitab sideme kõne all olevatelt üksikaladelt ühiskonnatervikusse.

Õpilaste nõustamine

Õppekavasse kuuluvatele orienteerivatele ainetele lisaks antakse õpilastele kõikides klassides individuaalset juhendamist vastavalt vajadusele.

Individaalse juhendamise tarbeks ei varuta spetsiaalseid tunde. See on õpetaja ametikohustuste juurde kuuluv ülesanne. 1.-8. klassini vastutab õpilase individuaalse juhendamise eest põhiliselt klassiõpetaja koostöös koduga. Samuti kuulub see aineõpetajate pädevusse alati, kui selleks ilmneb vajadus. Aineõpetajate juhtnöörid võivad olla olulised näiteks õpilaste harrastustegvuse arengule.

Kutsesuunitlus

9.klassi lõpus saab õpilane kutsesuunitlust kas individuaalselt või väikestes gruppides. Õpilasele selgitatakse tema õppimisvõimalusi, püütakse keskustelu käigus jõuda võimetele vastava valikuni ja aidatakse õpilast pürgida väljavalitud alale. Kutsesuunitlusest tulenevatest probleemidest räägitakse ka hooldajatega.

12. Klassiväline tegevus õppe- ja kasvatustegevuse osana

Kooliruumidest väljaspool toimuv õppetöö

Kooliväliseks õpetuseks loetakse tutvumiskäigud, õpperetked, temaatilised päevad, näituste külastamine ja

üksikud väljaspool kooli läbiviidavad õppetunnid. Väljaspool kooli antav õpetus korraldatakse kas õppeplaani kohaselt või õpetaja algatusel vastavalt vajadusele ja võimalustele.

Õppekavakohane väljaspool kooli antav õpetus on:

3. – 4. kl. kodulugu ja selles sisalduv vanade elukutsete tutvustamine

6. – 8. kl. maateadus, talundus, metsandus, aiandus

9. kl. käsitöölaager, praktiline sotsiaalne tegutsemine, kunsti- ja käsitööõpingutega liituvad tutvumiskäigud.

Sellele lisaks võib iga õpetaja korraldada õppetööd koolist väljaspool, kui see on pedagoogiliselt põhjendatud. Ettepaneku selliseks õpetuseks teeb õpetaja ja selle kiidab heaks kolleegium. Kui kõne all on õpperetk või laager, peab see kajastuma kooli tööplaanis.

Igas klassis võidakse kooliväliselt õpetust anda kümne tööpäeva ulatuses. Sellele lisaks võidakse 6.-9.kl. planeerida 15 päeva tööelu tutvustamisele.

Koolist väljaspool antava õpetuse puhul on võimalikud kõrvalekalded õpilaste tavapärasest nädalast, päevarütmist ja tööajast. See kajastub tööplaanis.